

ВІДГУК

рецензента на дисертаційну роботу Дудник Євгенії Олександрівни на тему: **«Епізоотична ситуація, діагностика та заходи стримування африканської чуми свиней в Сумській області»** представленої на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії галузі знань 21 «Ветеринарна медицина» за спеціальністю 211 «Ветеринарна медицина»

Актуальність теми

Африканська чума свиней (АЧС) — це вірусне захворювання з високим рівнем смертності як серед домашніх свиней, так і серед диких кабанів. АЧС серйозно загрожує країнам, що займаються вирощуванням свиней, а також негативно вплинула на регіональну та національну торгівлю продуктами зі свинини. На сьогодні АЧС поширилася по Африці, Європі та Азії. Для боротьби зі спалахами АЧС терміново необхідна розробка безпечних та заходів. Вірус АЧС має великий геном і складну структуру. Функції майже половини його вірусних генів ще належить дослідити.

АЧС є однією з найбільш руйнівних хвороб домашніх свиней і диких кабанів, що спричиняє високі економічні витрати для свинарства. Основним шляхом передачі АЧС є транспортування інфікованих тварин, а частіше — транспортування інфікованих продуктів. Інфіковані дикі кабани також є дуже важливим джерелом інфекції.

Клінічний перебіг АЧС домашніх свиней можна охарактеризувати як надгострий, гострий, підгострий або хронічний. АЧС проникає в організм через мигдалики або слизову оболонку тильної частини глотки і переміщується до нижньощелепних або заглоткових лімфатичних вузлів; звідси вірус системно поширюється через вірусемію. Після цього вірус можна виявити майже у всіх тканинах свиней.

Боротьба з АЧС є дуже важливим завданням, яке пов'язане з продовольчою безпекою та економічною стабільністю країни. Наразі не існує безпечної, ефективною та комерційно доступної вакцини проти АЧС. Зусилля

ветеринарних лікарів, фермерів, власників свинарських господарств щодо боротьби з АЧС зосереджені на ліквідації забруднюючих речовин і блокуванні шляхів передачі, що залишатиметься довгостроковим зусиллям.

У зв'язку з цим дисертаційна робота Дудник Євгенії Олександрівни на тему: «Епізоотична ситуація, діагностика та заходи стримування африканської чуми свиней в Сумській області», є актуальною та має не тільки теоретичне, але й практичне значення для свинарства та забезпечення епізоотичного благополуччя нашої держави щодо африканської чуми свиней.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана згідно з планами науково-дослідної роботи Сумського національного аграрного університету за тематичними планами науково-дослідної роботи: «Розробка та впровадження вітчизняних засобів профілактики та лікування заразних хвороб тварин та птиці на основі новітніх технологій» (011411005550, 2014- 2019 рр.); «Прогнозування ризиків транскордонного занесення та поширення особливо небезпечних хвороб тварин та розробка науково обґрунтованих систем знезараження на основі інноваційних імпортозамінних високоефективних засобів» (№ держреєстрації 0115U001342, 2018 – 2023 рр.), «Моніторинг захворювань тварин та птиці, розроблення методів і засобів контролю якості та безпечності продукції тваринництва, впровадження сучасних інноваційних технологій» (0120U 100887, 2020 – 2025 рр.), програмою ФАО.

Ступінь обґрунтованості наукових положень.

Метою дисертаційної роботи було провести аналіз поширення АЧС у Сумській області та простежити взаємозв'язок між динамікою зміни об'єму поголів'я тварин, епізоотичною ситуацією, воєнними діями та рівнем біобезпеки у господарствах.

Досягнення мети дисертантка отримала шляхом поставлених та сформульованих восьми пунктів наукових задач стосовно наукової тематики: розглянути епізоотичну ситуацію щодо АЧС в Україні; проаналізувати

територіальний взаємозв'язок між спалахами хвороби серед свійських свиней та диких кабанів; проаналізувати вплив африканської чуми свиней на розвиток галузі свинарства; узагальнити результати проведеного державного моніторингу та оцінити ризики розповсюдження АЧС по території Сумської області; проаналізувати вплив воєнних дій на ризик розповсюдження збудника АЧС; дослідити наявність ДНК збудника АЧС у місцях годування диких кабанів; довести ефективність використання дезінфікуючих засобів «Дезсан», «Суходез» та «Бі-дез»; розробити схему превентивних заходів щодо африканської чуми свиней в умовах воєнного стану.

При виконанні дисертаційної роботи цьому дисертанткою були застосовано різноманітні та сучасні методи досліджень епізоотологічні, аналітичні, вірусологічні, мікроскопічні, бактеріологічні, статистичні, молекулярно-генетичні.

Дослідження, виконані дисертанткою, проведено з дотриманням норм біологічної безпеки та принципів біоетики, про що свідчить висновок комісії з біоетики (Додаток К).

Застосовані методики у дисертаційній роботі відповідають завданням, поставленим перед дисертанткою і дають можливість провести дослідження з використанням сучасних методів на високому науковому рівні.

Висновки дисертаційної роботи та пропозиції виробництву повністю обґрунтовані і відповідають отриманим результатам власних досліджень.

Науковою новизною дисертаційної роботи Дудник Євгенії Олександрівни є проведений детальний аналіз епізоотичної ситуації щодо АЧС та її вплив на стан галузі свинарства у Сумській області. Вперше в Україні здобувачкою детально розглянуто фактори впливу збройної агресії з боку Російської Федерації на епізоотичну ситуацію щодо АЧС. Вперше у Сумській області проведено скринінгове дослідження на АЧС дикого поголів'я шляхом відбору проб неінвазивним способом. Вперше в Україні

розроблено систему ветеринарно-санітарних заходів проти африканської чуми свиней з урахуванням воєнного стану.

Важливість для науки і народного господарства одержаних автором дисертації результатів, рекомендацій щодо їх використання.

Отримані автором результати наукових досліджень увійшли до практичних занять та курсу лекцій з дисципліни «Ветеринарна вірусологія» при підготовці студентів у галузі 21 «Ветеринарна медицина» (спеціальність 211 «Ветеринарна медицина») у Сумському національному аграрному університеті.

Розроблено та впроваджено у виробництво у Сумському лісовому господарстві ефективну схему ветеринарно-санітарних заходів за недопущення інфекційних хвороб в умовах воєнного стану.

На основі дисертаційної роботи створені методичні рекомендації «Заходи моніторингу та недопущення африканської чуми свиней на територію свиногосподарств в умовах воєнного стану», які можуть бути використані для підвищення обізнаності працівників лісових господарств, лікарів ветеринарної медицини, працівників лабораторій та студентів.

Дисертаційна робота Дудник Євгенії Олександрівни є завершеною науковою працею, виконаною відповідно до поставленої мети та завдань. Отримані нею результати є високо інформативними та достовірними, оскільки отримані на достатній кількості тварин з використанням ефективних методів досліджень.

Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 114 сторінках комп'ютерного тексту і складається з анотацій, вступу, огляду літератури, матеріалів та методів досліджень, результатів власних досліджень, узагальнення, аналізу та обговорення отриманих результатів досліджень, висновків, пропозицій виробництву, списку використаних джерел і додатків. Дисертаційна робота проілюстрована 22 рисунками та 16 таблицями. Список використаних джерел містить 182 джерел, з яких 144 латиницею.

Повнота викладання результатів дисертації в опублікованих працях, їх кількість та якість.

Матеріали дисертації доповідались та обговорювались на 4 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Основні положення за темою дисертаційної роботи викладені у 9 наукових працях, у тому числі 1 – у науково-метричних базах (Scopus), 4 – у наукових фахових виданнях України, 3 – у матеріалах конференцій, 1 науково-методична рекомендація.

Особистий внесок у розв'язанні наукової проблеми чи у вирішенні конкретного наукового завдання. Матеріали дисертаційної роботи Дудник Євгенії Олександрівни є корисними та актуальними для науковців та лікарів ветеринарної медицини.

Наукові положення, висновки й пропозиції, логічно сформульовані у дисертації, обґрунтовані і впливають з отриманих результатів.

Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням. Автор провела аналіз літературних джерел та узагальнення отриманої інформації. Разом із фахівцями проводила виробничі та лабораторні дослідження. Брала участь у проведенні державного моніторингу на АЧС та проекті «Підвищення обізнаності про африканську чуму свиней в Україні: II етап» від Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO). Провела збір та аналіз статистичної інформації. За участі керівника розроблено оновлену систему ветеринарно-санітарних заходів та висунуто ряд пропозицій виробництву.

Обізнаність здобувача з результатами наукових досліджень інших учених за обраною темою дисертації та порівнянність цих результатів із результатами наукових положень здобувача. Здобувач має достатню обізнаність з результатами наукових досліджень інших вчених за темою дисертації. Здобувач описала результати наукових досліджень інших вчених в розділі «Огляд літератури» на 20 сторінках та порівняла свої результати досліджень із результатами інших дослідників, які наведені у 4 розділі

дисертації «Узагальнення, аналіз та обговорення отриманих результатів досліджень», на 12 сторінках комп'ютерного тексту.

Був проведений аналіз звіту перевірки на плагіат на наявність текстових запозичень (програма *Strike plagiarism*). Рецензенти дійшли висновку, що дисертаційна робота Дудник Євгенії Олександрівни на тему: «Епізоотична ситуація, діагностика та заходи стримування африканської чуми свиней в Сумській області» є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів плагіату та запозичень згідно постанови КМУ від 12.01.2022 № 44 п. 9. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Загальна оцінка суті дисертації, її цінність та недоліки за змістом та оформленням. Дисертаційна робота Дудник Євгенії Олександрівни на тему: «Епізоотична ситуація, діагностика та заходи стримування африканської чуми свиней в Сумській області», відповідає вимогам ДАК України: проведена значна наукова та організаційна робота, обрана актуальна тема досліджень, наукові дослідження проведені на високому методичному рівні, що дало можливість отримати цінні наукові результати, які мають теоретичне та практичне значення для фахівців ветеринарної медицини та науковців, які досліджують дану проблему. Водночас дисертаційна робота Дудник Євгенії Олександрівни має незначні недоліки, деякі зауваження та побажання:

1. На с.55 «рис 3.2 Сезонність спалахів АЧС серед свійських свиней» доцільно б було вказати відсотки спалахів АЧС.

2. На С. 87 дослідження складу циркулюючої мікрофлори у свинарнику табличні дані на нашу думку варто надати у вигляді діаграми, як відсоткове співвідношення, так як є різна кількість зразків і різна кількість виділеної мікрофлори.

3. На с.93 таблиця 3.13 повинна розміщуватися після першого згадування, а не через абзац.

4. В розділі «Узагальнення, аналіз та обговорення отриманих результатів» на с.99, с.101, с.102, с. 103, с. 105, с. 106 літературні джерела необхідно вказувати у порядку зростання.

У процесі рецензування дисертаційної роботи, виникли деякі питання:

1. З якими факторами, на Вашу думку, пов'язано широке розповсюдження АЧС на території України?

2. Чи може бути використаний вірус АЧС як потенційна біологічна зброя?

3. Чому в Ваших дослідженнях Ви обрали саме біоцид «Дезсан»? Які діючі речовини цього засобу? Аргументуйте ефективність застосування саме цього засобу порівняно з іншими.

4. Які використовували методи консервації патологічного матеріалу при доставці його в лабораторію для досліджень?

5. Які заходи біологічної безпеки Ви вживали при роботі з вірусом АЧС? Чи створює небезпеку збудник АЧС для людини?

6. За якими ознаками деякий біологічний матеріал отримував позначку «підозра» та досліджувався в лабораторії позапланово?

7. Як на Вашу думку заборона полювання на дикого кабана в воєнний період впливає на розповсюдження АЧС?

Проте, не зважаючи на окремі незначні недоліки, дисертаційна робота справила позитивне враження. Виявлені нами окремі зауваження не є принциповими і не зменшують наукової цінності та проблемного значення дисертаційної роботи. Сподіваємось, що висловлені оцінки та зауваження сприятимуть подальшому вдосконаленню знань дисертанта. Загалом вважаємо, що автор дисертації зробив істотний внесок у розвитку ветеринарної медицини.

Висновок

Дисертантом виконані обґрунтовані дослідження, викладені у послідовній формі та зроблені аргументовані висновки і практичні пропозиції,

що впливають з одержаних результатів. Дисертаційна робота Дудник Євгенії Олександрівни на тему: «Епізоотична ситуація, діагностика та заходи стримування африканської чуми свиней в Сумській області» оформлена згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та МОН України від 31.05.2019 № 759 зі змінам і доповненнями, є завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю обраної теми, науковою новизною, теоретичним та практичним значенням отриманих результатів, рівнем і обсягом виконаних досліджень, повністю відповідає вимогам, що передбачені Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44), а її автор заслуговує присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії галузі знань 21 «Ветеринарна медицина» за спеціальністю 211 «Ветеринарна медицина».

Рецензент, доктор ветеринарних наук,
професор, професор кафедри ветсанекспертизи,
мікробіології, зоогієни та безпеки і якості
продуктів тваринництва
Сумського національного
аграрного університету

Андрій БЕРЕЗОВСЬКИЙ

